

УДК: 94:75(477.7)

В. М. Філас

**ВІЗУАЛЬНИЙ «СПЛЕСК» У ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І
У 20–40-Х РР. ХІХ СТ.: СУТНІСТЬ ТА ВИКОНАВЦІ**

У статті на основі суцільної евристики та іконографічного підходу окреслено коло виконавців візуального «сплеску», спричиненого неабиякою увагою до мистецтва генерал-губернатора М. С. Воронцова. Метою статті є виявлення сутності процесу візуалізації північно-причорноморського регіону та дослідження його тематичної направленості. Результатом уваги до зображального мистецтва та розуміння його ролі у представленні північно-причорноморського регіону широкому загалу стало створення більше 300 унікальних графічних робіт. У цих джерелах в основному презентовано панорами Одеси та гірського Криму. Роботи в меншій мірі відображають повсякденність та етнічне розмаїття регіону.

Ключові слова: візуальне джерело, малюнок, М. С. Воронцов, Північне Причорномор'я, художники.

Призначення на пост новоросійського та бессарабського генерал-губернатора М. С. Воронцова у 1828 р сприяло процесу візуалізації регіону. М. С. Воронцов, як і Г. Потьомкін, чітко усвідомлював користь від активної діяльності художників. Він вбачав у візуалізації краю інструмент його популяризації та створення позитивного іміджу у суспільстві, а також демонстрацію успішності своїх перетворень. Саме тому М. С. Воронцов активно запрошував митців та брав їх під свою фінансову опіку [1, С. 123]. Завдяки сприятливим умовам, які М. С. Воронцов намагався створити для розвитку мистецтва в Одесі у 20-40-і роки ХІХ ст., тут облаштувалось чимало митців, таких як художники та літографи Л. Манцоні, К. Боссолі, Л. Бокаччіні, В. Калінін, О Браун, господарі літографічних майстерень О Бігатті, Д. Кльонов, організатор виставок А. Філіппі, театральний оформлювач Р. Наніньї та ціла низка інших художників, літографів та граверів, якими опікувався генерал-губернатор краю.

Постаті М. С. Воронцова та його діяльності у північно-причорноморському регіоні, результати якої значно відобразились на подальших долях регіону присвячено значну кількість як наукових розвідок так і робіт археографічного та публіцистичного характеру. Діяльність М. С. Воронцова ставала не одноразово об'єктом для обміну думками науковцями на конференціях присвячених генерал-губернатору. В більшості своїй науковий світ цікавили політичні, адміністративні та економічні аспекти діяльності М. С. Воронцова з приводу чого існує обширний матеріал

зупиняється на аналізі в рамках статті немає сенсу. Питання дослідження гуманітарної сфери не може похвалитися такою науковою увагою. Однак слід зазначити, що та увага, яку приділяв М. С. Воронцов у гуманітарній сфері, а саме розвитку мистецтв (архітектури, театру, живопису тощо), спровокувала «візуальний сплеск», наслідком якого стала поява чималого корпусу візуальних джерел у вигляді живопису та графіки, де зафіксована північно-причорноморська історична реальність 30–40-х рр. XIX ст. У поле зору науковців потрапляли окремі художники, які працювали на запрошення М. С. Воронцова [2; 3; 4; 5]. Ці розвідки, в основному, були сконцентровані на висвітленні їх біографічних даних та особливостях творчого шляху. Однак на цих окремих роботах важко зрозуміти цілісну картину спровокованого діяльністю М.С. Воронцова своєрідного «візуального сплеска». Тому метою статті є питання вже більш джерелознавчого характеру, а саме – виявлення сутності процесу візуалізації північно-причорноморського регіону та дослідження його тематичної направленості.

Одними із перших виконавців художніх замовлень, зроблених М. Воронцовим, були маловідомі художники Й. Маурер та Й. Вольф. *Й. Маурер (J. Maurer)* народився у 1798 р. у швейцарському містечку Шифхаузен. У 1810 р. він виїхав до Берліну, де спочатку навчався, а потім з 1817 р. працював вчителем [6, с. 339]. Після смерті його батька-адвоката, який займав республіканські позиції та за наклепом був звинувачений у підтримці диктатури Наполеона, виїздить Російської імперії та осідає у Криму Тут Маурери купують маєток на р. Альмі між Сімферополем та Бахчисараєм [6, с. 330]. Й. Маурер був, скоріш за все, художником-самоучкою. Його авторству належать чотири малюнки, які лягли в основу сюжету літографій, пізніше виготовлених у Відні. Два малюнки присвячені видам місцевості в околицях Алупки, де мав розташовуватись майбутній палац С. Воронцова і по одному види на будинок інтенданта в Масандрі та фонтану в Ай-Данілі.

На відміну від Й. Маурера біографічних відомостей про художника *Й. Вольфа (J. Wolf)* немає зовсім. За уривчастого повідомлення М. Мальгіної, яка в свою чергу, спирається на В. Адарюкова відомо, що Йосип, він же Юзеф Вольф був батьком М. Вольфа російського книговидавця та книготорговця [7, с. 53]. Й. Вольф був автором восьми малюнків, де зображено архітектурно-ландшафтні пейзажі, центральними елементами яких були – мечеть, сади і виноградники Потьомкіна в Алупці, дома С. Воронцова в Гурзуфі і Алупці, церква в Масандрі, дача Голіцина в Корейзі та фонтан в Сімеїзі.

Малюнки Й. Маурера та Й. Вольфа, були надіслані архітектору Е. Блору в Англію для співвідношення місцевості та майбутнього палацу М. Воронцова при його плануванні.

Самим раннім із запрошених М. С. Воронцовим представників «італійської» діаспори скоріш за все був *Л. Манцони (L. Manzoni)*. Біографічні дані про цього художника не збереглися. Завдяки публікації тематико-

експозиційного проекту музею «Стара Одеса», що вийшла у 1927 р., ми можемо стверджувати, що майстер працював у Одесі. У фондах створюваного музею було принаймні чотири малюнки на одеську тематику роботи Л. Манцоні, що були виконані у 1821 – 1824 рр. Репродукції трьох були опубліковані у виданні, а про одну роботу «*Краєвид одеського порту*» згадується у каталозі виставки першого залу [8, с. 26–27]. Сюжети всіх малюнків представляють собою види Одеси з моря з різних ракурсів. Судячи з підпису до репродукцій малюнки намальовані тушшю на гербовому папері. Подальша доля художника пов'язана з запрошенням родини Волконських у 1825 р. до Таганрогу з метою виконати серію малюнків міста в дні жалоби, які були оголошені у зв'язку зі смертю імператора Олександра І. Ці малюнки згодом були літографовані і вони здобули популярність в придворних колах. Одна з акварелей з перспективним видом Таганрога була подарована художником імператриці Марії Федорівни на пам'ять про її сина [9, с. 40].

Серед численних митців та майстрів, якими опікувався М.С. Воронцов з поміж всіх виділяється постать *Карло Боссолі (Carlo Bossoli, 1815 – 1884 рр.)*. Саме завдяки переїзду до Одеси та підтримки з боку генерал-губернатора зміг розкритися його талант та прийти європейська популярність. К. Боссолі народився в швейцарському містечку Давеско, неподалік Лугано. Батько К. Боссолі перевіз родину до Одеси, в надії знайти роботу різника по каменю коли Карло було п'ять років. Навчався К. Боссолі в католицькій приходській школі в Одесі. В одинадцятирічному віці він був змушений піти працювати до книжкового магазину. Саме там він почав займатись малюванням, копіюючи у вільний час антикварні естампи на продаж. У 1828 р. К. Боссолі відточує свою майстерність у одеського театрального художника Р. Наніньї, який був учнем знаменитого італійського майстра-сценографа А. Сангіріко, автора більш ніж 300 декорацій до спектаклів у опері Ла Скала та інших театрах Італії. Саме у Р. Наніньї К. Боссолі навчився правилам перспективи та особливостям побудови простору. Саме ці навички наклали відбиток на особливості фіксації реальної дійсності К. Боссолі, де він подекуди надавав сюжетам «зайвої» «театралізованості» та декоративності [10]. Ранні роботи К. Боссолі присвячені пейзажам та інтер'єру. Свою популярність художник завоював завдяки панорамним видам Одеси, які він називав «оптичним поглядом» на місто, намагаючись вмістити максимальну кількість інформації в один сюжет. Після продажу перших чотирьох робіт у 1833 р. К. Боссолі став постійно писати ведуги (детальний міський повсякденний пейзаж) [2, с. 20]. Молодий художник не залишився поза увагою, завдяки своєму таланту та оригінальності втілення в життя своїх художніх задумок. У 1836 р. К. Боссолі освоїв техніку літографії. Його помітив генерал-губернатор М. Воронцов, який заказував йому копії картин виповнені фарбами та літографії з них. З 1837 р. К. Боссолі працює в літографічній майстерні Д. Кльонова, де і видає свою першу збірку авторських літографій «*15 видів Одеси*» («*15 видов Одессы*»). У

1839 р. княгиня Є. Воронцова (Браницька), дружина новоросійського генерал-губернатора М. Воронцова, запропонувала К. Боссолі супроводжувати її в подорожі по Італії. Для К. Боссолі, це окрім визнання його таланту, було ще й гарною нагодою познайомитись з італійським мистецтвом та вдосконалити свої навички [11, с. 34–35].

У 1841 р. княгиня Є. Воронцова повертається з Італії й відразу їде до Криму. Разом із нею туди приїздить і К. Боссолі. В Криму він здійснює подорож уздовж усього – узбережжя, від Севастополя до Керчі, відвідавши Балаклаву, Місхор, Карасубазар, Ореанду, Ялту, Алупку, Гурзуф, Судак, Феодосію. К. Боссолі побував також у гірському Криму, де відвідав та зобразив долини річок Альма, Кача та Чорна, татарські села Коккоз, Узенбаш, Мамут Султан і район міста Бахчисараю. Художник не оминув і передгірний та степовий Крим відвідавши Сімферополь, Арабат та Перекоп.

Творчі напрацювання К. Боссолі, де сюжетно представлено північно-причорноморський регіон умовно складають дві серії – більш ранню «одеську» та трохи пізнішу – «кримську».

В «одеській» серії домінують міські пейзажі Одеси, сюди також відносяться зображення інтер'єру одеської біржі та малюнки сусідніх міст, зокрема Акерману. Загалом зараз нараховується 57 зображень, в яких де репрезентовано Одесу та її околиці.

«Кримські» малюнки К. Боссолі, за напрямками інформування, можна об'єднати у такі групи:

- зображення південобережних дач та їх інтер'єру (Місхор, Оріанда, Васілі-Сарай, Юч-Чам),
- панорами міст (Євпаторія, Севастополь, Феодосія, Керчь),
- татарських поселень Криму (Гурзуф, Узенбаш, Коккоз),
- зображення історико-архітектурних пам'яток (Херсонес, церква в Масандрі, Бахчисарай).

Усього ж «кримська» серія включає 117 зображень. Окремо стоять два малюнки південно-бузьких порогів.

З того часу до нас дійшла незначна кількість робіт (подекуди, лише одиниці) менш знаних живописців. У 30-40-х рр. ХІХ ст. в Одесі, в літографічній майстерні Брауна, працював один з представників численної італійської мистецької колонії в цьому місті – художник та літограф *Л. Боккачіні (L. Vossaccini)* – який, як і багато його співвітчизників, шукав щастя на чужині. Історія не донесла нам багато відомостей про цього майстра. Та його спадок нараховує лише декілька робіт з одеської тематики. Це літографії – «*Бал в Одеському клубі*», «*Хутор Липинського біля Одеси*», «*Внутрішній вид зимового саду Воронцовського палацу*», а також два варіанти роботи «*Одеса. Вид Пересипу*». Окрім одеської тематики Л. Боккачіні відомо і про його 6 малюнків, які були створенні художником з натури у Криму. Вони

презентують види Ореанди, Євпаторії, Алупки, маєтку М. Воронцова, перевалу Мердвень та водоспад Джур-Джур. Відомо також, що вони були літографовані на замовлення Ш. Мантандона (на його замовлення було літографовано й одиночний малюнок «*Печерний монастир в Інкермані*» маловідомого художника *Рулова*).

Окрім іноземних митців, які оселились в Одесі завдяки М. Воронцову ним же, до південного краю запрошувались і художники з інших регіонів Російської імперії. Серед таких майстрів виділяється постать одного з братів Чернецових – Ніканора, який залишив помітний слід у «візуалізації» північно-причорноморського регіону. *Ніканор Григорович Чернецов (Ніканор Григорьевич Чернецов, 1805 – 1879 рр.)*, був родом з невеликого міста Лух Костромської губернії. Трьома роками раніше, у 1802 р. народився і його старший брат, теж художник – Григорій. Батько братів Чернецових – Григорій Степанович, був представником іконописної школи Холуя та мав свою художню майстерню, яка стала для братів першим місцем в освоєння науки малювання [12, с. 7]. У 1823 р. Н. Чернецова зарахували до Академії мистецтв, на правах вільного учня до класу перспективного живопису талановитого майстра та педагога М. Воробйова. Матеріальну підтримку Н. Чернецову, як і його брату, надавало Товариство заохочення художників. Саме М. Воробйов прищепив Н. Чернецову правило писати пейзажі тільки з натури [13, с. 10]. У 1833 р. він вступив на службу до канцелярії новоросійського та бессарабського генерал-губернатора М. Воронцова. Його основним заняттям було замальовувати краєвиди. Н. Чернецов мандрував переважно узбережжям Криму, лише іноді заглиблюючись у внутрішню частину – до Бахчисараю та Каралезької долини. На основі датування його малюнків можна реконструювати маршрути пересування Н. Чернецова півостровом. За назвами та сюжетом можна стверджувати, що у 1833 р. майстер відвідав Алупку, Корейз, Ореанду та Артек. Наступний 1834 р. був найбільш плідним у його творчому доробку. Н. Чернецов відвідав Гаспру, Алупку, Сімеїзі, Місхор на південному узбережжі, а також здійснив подорож до Феодосії, Інкерману, Балаклави, Каралезької долини та на мис Фіолент. Наступні роки були менш плідними. У 1835 р. художник відвідав Гурзуф, Ореанду, Артек, міс Ай-Тадор та Феодосію. У 1836 р. шлях Н. Чернецова проліг через вже відвідані ним Алупку, Ореанду, Артек, і Форос (останній – вперше). Художник також відвідав райони Бахчисараю та Керчі. Подорожі продовжились й наступного року: малюнок «*Балаклава*» було датовано самим автором 1837-м роком [4, с. 82–83]. Усього ж, під час роботи у Криму, Н. Чернецов створив 87 малюнків його різних куточків Криму. Пізніше, на основі кримських сюжетів, ним було намальовано маслом на полотні ще 13 картин. Разом із братом Григорієм, який намалював фігуру О. С. Пушкіна, у 1837 р. було

створено, на основі кримських ескізів, картину «*Пушкін у Бахчисарайському палаці*».

Одним із місцевих кримських художників, чії роботи, у більшості своїй, збереглися завдяки тому, що вони були літографовані був *Фрідріх Гросс (Friedrich Gross, Фёдор Иванович Гросс, 1822 – 1897 рр.)*. Він народився у Сімферополі в родині німецького колоніста з Вюртембергу та художника І. Гросса, який був вчителем І. Айвазовського та рекомендував майбутнього великого мариніста до навчання у Академії мистецтв. Його син Фрідріх у 1837 р. закінчив Сімферопольське повітове училище та забажав продовжити навчання в Академії, але отримав відмову, у зв'язку із закінченням набору. Скоріш за все ця відмова була пов'язана із розпорядженням не брати іноземців за казенний рахунок [14, с. 317 – 318]. Незважаючи на це, Ф. Гросс не покинув занять зображальним мистецтвом, а й навпаки відправився на південне узбережжя Криму, де й провів чотири роки, реалізуючи своє творче натхнення. Зокрема, художник зафіксував на папері основні види гірського Криму від Судака до Бахчисарая. У 1846 р. Ф. Гросс, за запрошенням М. Воронцова переїздить до Одеси, де організовує першу виставку робіт написаних маслом, аквареллю та олівцем, під назвою «*Види Криму*» [3, с. 184]. Перебуваючи в Одесі, Ф. Гросс відточував свої навички у мистецтві літографії та зробив цілу низку міських пейзажів – види Михайлівської та Покровської церков, Приморського бульвару, гаваней Одеського порту, Преображенської вулиці, Олександрівського проспекту, Рішельєвського ліцею тощо. Під час Кримської війни, на вимогу часу, Ф. Гросс створює роботу «*Бомбардування Одеси англо-французьким флотом 10 квітня 1854 р.*» за, що отримав від великого князя Костянтина Миколайовича діамант у каблучці [5, с. 128]. Вистачало і випадкових робіт. Так, з нагоди святкування 25-річного ювілею Товариства сільського господарства Ф. Гросс оформив святкове поздоровлення М. Воронцову, в сюжет якого увійшли кримські пейзажі: Ялтинська затока та гірська дорога на Байдарську долину.

Таким чином увага М. С. Воронцова до зображального мистецтва та розуміння його ролі у представленні північно-причорноморського регіону широкому загалу спровокувало різкий сплеск у 20-40-рр. ХІХ ст. візуальних джерел у вигляді в основному графіки. Ці джерела, яких нараховується більше 300, живописують панорами місцевостей, міст і поселень, та в меншій мірі відображають повсякденність, етнічне розмаїття. Географічно основна маса робіт локалізована в Одесі та гірському Криму. Наразі ці джерела використовуються не в повному обсязі, в основному – лише як ілюстрації. Їх інформативний потенціал набагато ширший та чекає подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Берт'є-Делагард А. Л. Память о Пушкине в Гурзуфе / А. Л. Берт'є-Делагард. – Санкт-Петербург: Императорская Академия наук, 1913. – 79 с.
2. Бурцева Э. Карло Боссоли и Москва // Аукционное обозрение / Э. Бурцева. – № 1 – 2005. – С. 20–21.
3. Мальгина М. Р. Крымский художник Федор Гросс (1822–1897) и изображения Крыма в артистической литографии XIX в. // Пилигримы Крыма. Осень–98. Международная научная конференция / М. Р. Мальгина. – Симферополь, 1999 – С. 181–185.
4. Никольская Е. А. Творчество живописцев братьев Чернецовых / Е. А. Никольская: Дис. ... кандидата искусствоведения : 17.00.04 / Московский государственный. Художественный институт им. В. И. Сурикова. – Москва, 2006. – 285 с.
5. Солодова В. В. Федор Гросс (1822–1897) – живописец и график середины XIX века / В. В. Солодова // Проблемы археологии и истории Боспора. Тезисы юбилейной конференции – Керчь, 1996. – С. 127–129.
6. Эшлиман К. К. Воспоминания Каролины Карловны Эшлиман / К. К. Эшлиман // Русский архив. – №3. – 1913. – С. 327–359.
7. Адарюков В. Я. В мире книг и гравюр. Воспоминания / В. Я. Адарюков. – Москва: Государственная Академия художественных наук, 1928. – 58 с.
8. Стара Одеса. Архітектура Причорномор'я. – Одеса: Одеський державний художній музей, 1927. – 56 с.
9. Григорян М. Ансамбль Соборной площади в Таганроге и его роль в планировочной структуре города XIX-XX вв. // Проблемы современной науки / М. Григорян – Т. 1. – № 25. – 2016. – С. 37–47.
10. Bossoli Karlo // Dizionario Biografico degli Italiani. Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, 1971. – Volume 13. – Available at: [http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-bossoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-bossoli_(Dizionario-Biografico)/)
11. Живописная Таврида: Альбом. Каталог литографий XIX века. / М. Р. Мальгина – Симферополь: Сонат, 2011. – 224 с.
12. Чернецовы. Путешествие по Волге / А. И. Коробочко, В. Я. Любовний. – Москва: Мысль, 1970. – 191 с.
13. Художники братья Чернецовы и Пушкин. К 200-летию со дня рождения А. С. Пушкина / Г. Н. Голдовский. – Санкт-Петербург: Государственный Русский музей, 1999. – 152 с.
14. Виноградов Ю. А. Российский археолог Фёдор Иванович Гросс // С Митридата дует ветер. Боспор и Причерноморье в античности. К 70-летию В. П. Толстикова / Ю. А. Виноградов. – Москва, 2015. – С. 317–326.

References

1. Bert'e-Delagard A. L. Pamjat' o Pushkine v Gurzufе / A. L. Bert'e-Delagard. – Sankt-Peterburg: Imperatorskaja Akademija nauk, 1913. – 79 s.

2. Burceva Je. Karlo Bossoli i Moskva // Aukcionnoe obozrenie / Je. Burceva. – № 1 – 2005. – S. 20–21.
3. Mal'gina M. R. Krymskij hudozhnik Fedor Gross (1822–1897) i izobrazhenija Kryma v artisticheskoj litografii XIX v. // Piligrimy Kryma. Osen'-98. Mezhdunarodnaja nauchnaja konferencija / M. R. Mal'gina. – Simferopol', 1999 – S. 181–185.
4. Nikol'skaja E. A. Tvorchestvo zhivopiscev brat'ev Chernecovyh / E. A. Nikol'skaja: Dis. ... kandidata iskusstvovedenija : 17.00.04 / Moskovskij gosudarstvennyj hudozhestvennyj institut im. V. I. Surikova. – Moskva, 2006. – 285 s.
5. Solodova V. V. Fedor Gross (1822–1897) – zhivopisec i grafik serediny XIX veka / V. V. Solodova // Problemy arheologii i istorii Bospora. Tezisy jubilejnoj konferencii – Kerch', 1996. – S. 127–129.
6. Jeshliman K. K. Vospominanija Karoliny Karlovny Jeshliman/ K. K. Jeshliman // Russkij arhiv. – №3. – 1913. – S. 327–359.
7. Adarjukov V. Ja. V mire knig i gravjur. Vospominanija / V. Ja. Adarjukov. – Moskva: Gosudarstvennaja Akademija hudozhestvennyh nauk, 1928. – 58 s.
8. Stara Odesa. Arhitektura Prichernomor'ja. – Odesa: Odes'kij Derzhavnij hudozhnij muzej, 1927. – 56 s.
9. Grigorjan M. Ansabl' Sobornoj ploshhadi v Taganroge i ego rol' v planirovochnoj strukture goroda XIX-XX vv. // Problemy sovremennoj nauki / M. Grigorjan – T. 1. – № 25. – 2016. – S. 37–47.
10. Bossoli Karlo // Dizionario Biografico degli Italiani. Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, 1971. – Volume 13. – Available at: [http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-bossoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-bossoli_(Dizionario-Biografico)/)
11. Zhivopisnaja Tavrida: Al'bom. Katalog litografij XIX veka. / M. R. Mal'gina – Simferopol': Sonat, 2011. – 224 s.
12. Chernecovy. Puteshestvie po Volge / A. I. Korobochko, V. Ja. Ljubovnij. – Moskva: Mysl', 1970. – 191 s.
13. Hudozhniki brat'ja Chernecovy i Pushkin. K 200-letiju so dnja rozhdenija A. S. Pushkina / G. N. Goldovskij. – Sankt-Peterburg: Gosudarstvennyj Russkij muzej, 1999. – 152 s.
14. Vinogradov Ju. A. Rossijskij arheolog Fjodor Ivanovich Gross // S Mitridata duet veter. Bospor i Prichernomor'e v antichnosti. K 70-letiju V. P. Tolstikova / Ju. A. Vinogradov– Moskva, 2015. – S. 317–326

Стаття надійшла до редакції 12.04.2018 р.

В. Н. Филас

Визуальный «всплеск» в Северном Причерноморье в 20-40-е гг.:

сущность и исполнители

В статье на основе сплошной эвристики и иконографического подхода очерчен круг исполнителей визуального «всплеска», вызванного вниманием к искусству генерал-губернатора М. С. Воронцова. Целью статьи является выявление сущности процесса визуализации северо-причерноморского

региона и исследования его тематической направленности. Результатом внимания к изобразительному искусству и понимание его роли в представлении северо-причерноморского региона широкой общественности стало создание более 300 уникальных графических работ. В этих источниках в основном представлены панорамы Одессы и горного Крыма. Работы в меньшей степени отражают повседневность и этническое разнообразие региона.

Ключевые слова: визуальный источник, рисунок, М. С. Воронцов, Северное Причерноморье, художники.

V. M. Filas

Visual “splash” in the northern black sea region in 20-40-s of 19th century: essence and executors

In the article on the basis of the heuristics and the iconographic approach, the circle of performers of the “visual splash”, which was caused by a considerable attention to art in the region by designated in 1828 Governor General M. Vorontsov, was outlined. In particular, it is noted that on the background of the powerful historiography of the issue of M. Vorontsov, the consequences of his humanitarian activity remain on the margins of research interests. The purpose of the article is to identify the essence of the process of visualization of the Northern Black Sea region and to study its thematic orientation during the management of the region by M. Vorontsov.

It was established that attention to visual arts and understanding of its role in the representation of the Northern Black Sea region to the general public provoked a marked increase in the 20-40-ies of the 19th century the number of visual sources, mainly in the form of graphics. These sources account for more than 300. They contain panoramas of localities, cities and settlements, and reflect the everyday life, ethnic diversity. Geographically, the majority of the works is localized in Odesa and the mountainous Crimea. Thus, the development of a methodology for studying these sources, whose informative potential is much wider than other types of sources, is prospective.

Keywords: visual source, drawing, M. Vorontsov, Northern Black Sea region, artists.